

ICK-eindrapportage

Namens het Platform Mobiliteit
Drs. L. van Lieverloo-Roefs

Inhoud

1	INLEIDING	3
2	PROJECTACTIVITEITEN	4
3	PROJECTORGANISATIE	6
4	DOELEN EN RESULTATEN VAN HET PROJECT	7
5	CONCLUSIES	12
6	AANBEVELINGEN	15
7	TOT SLOT	17

1 INLEIDING

In november 2008 ontving het Platform Mobiliteit van OCW een akkoord voor het project ICK- implementatie. Vanaf dat moment zijn de activiteiten gestart voor dit project. Belangrijkste aanleiding was de verdere uitbouw en borging van de ontwikkelde producten naar aanleiding van het competentiegerichte kwalificatiedossier voor het vmbo.

Deze eindrapportage geeft inzicht in de activiteiten en opbrengsten van dit project tot november 2010. Ook worden noodzakelijke vervolgstappen naar aanleiding van dit project aangegeven.

2 PROJECTACTIVITEITEN

2008/2009 heeft vooral in het teken gestaan van het leggen/aanhaken van de contacten zowel met de vmbo-scholen, alsook in de regio's met ROC's en bedrijfsleven. Ook zijn in dit schooljaar de werkafspraken gemaakt voor het volgende schooljaar.

2009/2010 was het jaar van de uitvoering, evaluatie en bijstellingen.

Op 4 november 2010 is het hele ICK-2-project landelijk afgesloten op de landelijke docentennetwerkdag.

Voor dit hele traject zijn de volgende activiteiten uitgevoerd:

Activiteit	Datum
Presentatie landelijke netwerkdag	6 november 2008
Presentatie landelijke managementdag SPV	14 november 2008
Benaderen alle vmbo-scholen	November/december 2008
Regionale projectbespreking	30 Januari/12 februari 2009
PSU deelnemende scholen	17 maart 2009, 15.00-17.00 uur
Zo mogelijk eerste gebruik producten/instrumenten ICK-1 op de vmbo-scholen	Februari/maart/april 2009
Presentatie regionale docentennetwerkbijeenkomsten	Februari 2009
BTG-MCT-advies	Februari 2009
Presentatie study-event BTG-MCT	2 april 2009
Bijcholingscursus 1 Hoe ga je om met:	19 mei 2009, 15.00-20.00 uur
- Doorstroomafspraken vmbo-mbo	19 mei 2009
- Samenwerkingsafspraken regionaal bedrijfsleven	19 mei 2009
- eerste ervaringen werken met materialen/producten	19 mei 2009
- voorbereiden jaaractiviteitenplan scholen + planning	19 mei 2009
Jaarplan 2009/2010 vmbo-scholen	Juni 2009
Bijeenkomst projectleiders ICK-1	9 juni 2009, 15.00-17.00 uur
Presentatie regionale docentennetwerkbijeenkomsten	Juni 2009
Aanvang activiteiten op de scholen in de regio's conform jaarplannen. Monitoring van de scholen	September 2009-juni 2010
Implementatie-impuls	Sept-dec.2009
Bijcholingscursus 2: Beoordelen: wat is beoordelen, hoe beoordelen (coachend beoordelen) en organisatie beoordelen	13 Oktober 2009 15.00-20.00 uur
Presentatie landelijke netwerkdag	November 2009
Projectleidersoverleg pilotscholen 1	27 november
Extra studiedag nieuwe scholen	14 december 2009

Activiteit	Datum
Bijscholingscursus projectmatig werken: - doorstroom ROC - samenwerking bedrijfsleven - voorlichting en samenwerking met ouders	19 Januari 2010 14.00-18.30
Projectleideroverleg ICK-1 - evaluatie scholing 19 januari - voorbereiding scholingsdag maart	1 februari 2010 14.00-16.00
Bijscholingscursus 4 3-luik: vaktechnische scholing, beoordelen en uitvoering PvB en reflectie	16 maart 2010 Hele dag tweewielercentrum Innovam
Projectleideroverleg ICK-1 Evaluatie totaalproject Aanbevelingen	28 mei 2010 13.00-15.00
Rapportage opbrengsten scholen	November 2010
Presentatie regionale docentennetwerkbijeenkomsten	Juni 2010
Scholingsdag ick-scholen o.b.v. ICK-pijlers	22 juni 2010, 14.00-17.00
Managementdag	24 juni 2010
Scholingsdag: afronding realiseren project - opbrengsten per school en evaluatie daarop - borging implementatie vervolg - 4 november - rapportage OCW	27 september, 14.00-17.30,
Projectleideroverleg	26 oktober, 14.00-16.30
Eindrapportage	November 2010
Afsluiting project op landelijke bijeenkomst	4 November 2010

3 PROJECTORGANISATIE

In een continue lijn vanuit het ontwikkeltraject ICK-1 heeft ook dit project eenzelfde projectorganisatie aangehouden.

Platform vmbo Mobiliteit

Het Platform Mobiliteit heeft de eindverantwoordelijkheid voor het project. Het platform laat zich adviseren door een stuurgroep.

Stuurgroep

De stuurgroep adviseert het platform over de inhoudelijke en financiële voortgang van het project. Deze stuurgroep kent een continue bemensing voor het eerste ICK-project, het ICK-project Tweewielers en Bedrijfsauto's en ICK-Carosserie en bestaat uit leden die vertegenwoordigd zijn uit: het vmbo Platform Mobiliteit, de algemeen projectleider, BTG-MCT, inhoudsdeskundige Kwalificatiedossier, praktijkdeskundige en VOC. Er is één toehoorder toegevoegd aan de stuurgroep en dat is een vertegenwoordiger vanuit CvE (College van Examens).

Vmbo-scholen¹

De vmbo-scholen hebben allemaal een schoolinterne projectleider aangesteld, die tevens aanspreekpunt was voor het management van de school, het ROC en bedrijfsleven. Deze werkte ook nauw samen met de extern projectleider. Van de meeste scholen waren meerdere docenten actief betrokken bij de uitvoering van dit project.

Ondersteunende projectgroep

De ondersteunende projectgroep, bestaande uit de projectleiders van de pilotscholen uit het eerste project hebben allemaal een ondersteunde rol gehad in alle workshops en bijeenkomsten. Zij ondersteunden en adviseerden de deelnemende scholen bij concrete invoeringsmogelijkheden. Ook kregen zij regelmatig bezoek van andere geïnteresseerde scholen. Deze vorm van "generatieleren" werd door de nieuwe pilotscholen als echte meerwaarde ervaren.

¹ Zie bijlage overzicht projectscholen

4 DOELEN EN RESULTATEN VAN HET PROJECT

In dit hoofdstuk wordt beschreven wat de opbrengsten zijn bij de gestelde doelen en opbrengstverplichtingen bij dit project.

- 1 *Alle vmbo-scholen hebben kennis van en inzicht in de producten en instrumenten van het ICK-1-project, zowel op docenten- als op directieniveau.*

Om dit doel te bereiken zijn alle 97 vmbo-scholen met een afdeling Vt direct benaderd over deze ontwikkelingen. Alle scholen hebben aan het begin van dit project een oproep en uitnodiging ontvangen voor een informatiebijeenkomst, die daartoe in elke regio is gehouden begin 2009. Daarna hebben 18 scholen zich als projectschool verbonden aan dit project. Andere scholen (39) kozen ervoor om Power-on lesmateriaal te gaan gebruiken en op eigen kracht in te voeren, een aantal extra ondersteund door een van de ondersteunende projectscholen.

In het derde kwartaal van 2009 besloot de stuurgroep van de ICK-projecten, in samenspraak met het Platform Vmbo Mobiliteit, tot een extra implementatie-impuls². Belangrijkste reden hiertoe was een groter bereik te realiseren voor de invoering van de ICK-projecten. We bereikten 37 scholen, waarvan 21 scholen deelgenomen hebben aan scholingsbijeenkomsten voor docenten. Vanaf 2010 zijn de aangesloten projectscholen daadwerkelijk aan de slag gegaan met de invoering en borging van de pijlers van de ICK-projecten. Een extra managementbijeenkomst³ werd ingericht op 24 juni 2010.

- 2 *Op de landelijke en regionale netwerkbijeenkomsten is consequent en uitgebreid aandacht besteed aan de ICK-projecten. De landelijke bijeenkomsten werden telkens gehouden op de eerste donderdag van de maand november elk jaar en hadden de laatste twee jaar een bereik van ongeveer 130 docenten. De 4 regionale bijeenkomsten vonden jaarlijks plaats in de maanden februari en juni en hadden telkens een bereik van ongeveer 60 deelnemers. De docenten werden goed geïnformeerd, maar ook werd hun mening en betrokkenheid gevraagd bij de ontwikkelde producten en waren er actieve en interactieve workshops bij de diverse deelonderwerpen van de ICK-projecten. Het toenemend aantal bezoekers op deze bijeenkomsten de afgelopen jaren doet vermoeden, dat de ICK-projecten leven onder de docenten.*

Daarnaast zijn presentaties en workshops gegeven op landelijke conferenties van 'Mobiliteit in beweging' en 'Tijd voor ruimte'.

- 3 *In elke ROC-regio zijn zo mogelijk minimaal twee vmbo-scholen die de implementatie van het Kwalificatiedossier actief oppakken.*

In totaal wordt op ongeveer 60 vmbo-scholen gewerkt met ontwikkeld ICK-materiaal. Er is sprake van een lichte landelijke dekking. Voor een meer genuanceerder beeld hierop is op 4 november 2010 een enquête uitgezet onder de docenten. De opbrengsten hiervan zijn nog niet gereed bij het uitkomen van deze rapportage.

² De volledige rapportage aan de stuurgroep treft u aan in de bijlage

³ Het verslag met opbrengsten van deze managementbijeenkomst treft u aan in de bijlage

Concrete doorstroomafspraken met alle verbonden ROC's.

Een belangrijke doelstelling van dit project was, dat alle actieve vmbo-scholen doorstroomafspraken maakten met het regionale ROC, die worden opgenomen in beleid en procedures, zowel aan de vmbo- als aan de mbo-kant. Kader hiervoor is het Kwalificatiedossier.

De meeste projectscholen zijn gekomen tot het maken van afspraken betreffende de doorstroom.

De ondersteunende projectscholen (voorhoedescholen) stellen, dat het gebruik van de competentiematrix en het kwalificatiedossier zorgt voor een versnelling in de uitvoering. Twee van deze scholen hebben op grond van de ontstane samenwerking met de ROC's een VM2-project aangevraagd en toegewezen gekregen⁴.

Een aantal interessante afspraken/opmerkingen m.b.t. doorstroom vmbo-mbo uit deze projectperiode zijn:

- leerlingen vmbo mogen al meelopen/-werken op het mbo.
- vmbo-leerlingen gaan na examenperiode gedurende periode van 5 weken lessen volgen op mbo, waar zij reeds zijn aangemeld. Voor een aantal leerlingen heeft dit, gekoppeld aan het afleggen van de Proeve van Bekwaamheid, geresulteerd in instroom in leerjaar 2 van het mbo.
- Vmbo-leerlingen vinden de vroegtijdige doorstroom naar mbo geweldig.
- De ROC's herkennen de beschreven competenties in het vmbo-kwalificatiedossier. Ze constateren, dat ze in lijn zijn met de ROC-competenties, evenals de manier van werken.
- Proeve van Bekwaamheid voor vmbo-leerlingen wordt reeds afgenomen op het ROC.
- Vmbo-leerlingen lopen vanaf derde jaar 1 ochtend mee op het mbo. In het programma is een reflectieweek opgenomen. In deze week mogen leerlingen ook naar het ROC om modules uit te voeren. Ze worden daar dan ook beoordeeld.
- Door de goede doorstroomafspraken op het ROC met betrekking tot de afstemming van de programma's ervaren leerlingen en docenten dat dubbelingen voorkomen worden. Dat levert tijdwinst.
- Voor een drempelloze doorstroom hebben we als docenten iedere 14 dagen overleg met elkaar. Het heeft opgeleverd, dat er goede contacten zijn en we leren elkaar goed kennen. We wisselen ook uit hoe er opgeleid wordt. Maar ook heeft het praktische voordelen, bv. wie heeft wat nodig en wie heeft wat in huis? Het aanschaffen van materialen en gereedschappen doen we gezamenlijk.
- Mbo-leerlingen niveau 4 assisteren en begeleiden onze vmbo-leerlingen. Voor hun ook een mooie leeropdracht. De vmbo-leerlingen vinden de samenwerking prima.
- Mbo- en vmbo-leerlingen werken aan hun taken in dezelfde ruimte op het vmbo. Gedragsregels zijn voor allemaal hetzelfde. Alleen zijn ze herkenbaar door de twee verschillende kleuren overalls.
- Voor een goede doorstroom heb je een goed docentteam nodig met een gemeenschappelijk teamgevoel. Ze moeten alles immers samen regelen. We spreken bewust niet over wij/zij, maar over ons. Concreet zitten we hier met 4 docenten en 2 assistenten, die de gereedschappen, etc. klaarzetten. Formeel hebben we natuurlijk met 2 directies en 2 cao's te maken.
- Wat nodig is om de afspraken vast te houden zijn goede contacten en vertrouwen in elkaar.

⁴ Bijlagen: - Uitvoeringsvoorstel VM2 IJsselcollege / Zadkine
- CSV Doorlopende leerlijnen VMBO – MBO

- De beoordelingen van de leerlingen vinden conform de Proeve van Bekwaamheid plaats in het mbo. Er zijn afspraken gemaakt welke prestatie-indicatoren voor vmbo en mbo en daarbij behorende registratieformulieren worden gebruikt.
Scholen waren zeer positief over de uitwisseling van mogelijkheden en afspraken in de scholingsbijeenkomsten die hieraan zijn besteed.
- 4 *Alle actieve vmbo-scholen betrekken het regionale bedrijfsleven bij de beoordeling van de leerlingen en maken daarvoor concrete samenwerkingsafspraken met regionaal bedrijfsleven.*

Voor een aantal scholen was dit speerpunt een stap te snel in combinatie met het vormgeven van goede afspraken met het mbo als externe partner in de regio. Zij gaven aan: liever stap voor stap en één ding goed, dan teveel oppakken en halve resultaten. Ook blijkt, dat niet alle scholen de over de kwaliteiten beschikken om een anders ingevulde relatie met het bedrijfsleven in de regio aan te gaan, dan wel te behouden of uit te bouwen. In een scholingsbijeenkomst besteedden we aandacht aan het samenwerken met bedrijven in de regio. Het helpt de scholen om de contacten met bedrijven in hun regio professioneler op te pakken. Een en ander is daartoe reeds ontwikkeld in het ICK-1-project.

Sommige scholen hebben met ondersteuning van de voorbeeldprojectscholen en de projectleiding dit speerpunt opgepakt.

Enkele scholen durfden reeds de afstemming aan te gaan van de beoordeling van de leerlingen op school en in het bedrijf.⁵ Daarbij werden ze ondersteund door nieuw ontwikkelde BPV-beoordelingsformulieren met handleidingen in deze projectperiode.

Een aantal opmerkingen van de scholen:

- We organiseren nu branchedagen in onze regio.
 - De voorbereidingen van een taak worden uitgevoerd op school. De Proeve van Bekwaamheid wordt afgenomen in het bedrijf. Kerntaak 1 kan dan op het eind van de stage afgetekend worden. Voor de leerling is dit dan ook een mooie afsluiting van de stage.
 - De beroepstaken worden afgetekend door het bedrijf tijdens de stage.
 - De docenten vmbo gaan naar de leermeesterbijeenkomsten op het mbo om goed geïnformeerd te zijn en de ideeën mee te nemen naar het vmbo.
 - Het lukt de meeste scholen om de leerling voldoende stage te laten lopen. Er is veel variëteit in de afspraken.
- 5 *Bijcholingscursus Competentiegericht begeleiden, coachen en beoordelen.*

Zowel in workshops op netwerkbijeenkomsten, maar ook op een expliciet ingerichte scholingsdag heeft dit onderwerp centraal gestaan.

Het blijkt, dat het voor docenten erg moeilijk is om coachend te begeleiden op competentieontwikkeling van de leerlingen. Dat wijzen oefensituaties onderling uit, maar zelfs bij begeleiding in de klas van deze vaardigheden is het duidelijk, dat de invoering van deze wijze van onderwijsbegeleiding een proces is van jaren, waarbij herhaaldelijk wordt teruggevallen op oorspronkelijk docentengedrag.

⁵ Bijlage: Ervaringen van CSV als pilotschool in de ICK projecten.

Extra moeilijk vinden docenten het om in dit kader de koppeling te maken van een competentiegerichte beoordeling naar een punt op het rapport. Toch hebben alle scholen de stap gezet en worden met de leerlingen en hun ouders gesprekken gevoerd om de beoordeling van de leerling te verantwoorden en gezamenlijk de vervolgstappen af te spreken.

Op een aantal scholen hebben docenten de keuze gemaakt voor enkele competenties, om van daaruit verder op te bouwen.

Op dit punt is nog veel professionalisering, oefening en uitwisseling van ervaringen nodig de komende jaren. Om die reden kan er nog maar op weinig scholen gesproken worden van een echte borging van competentiegerichte werken en beoordelen. Dat ook het ROC en de bedrijven daar mede een rol in kunnen spelen is uit bovenstaande reeds duidelijk geworden.

6 *Toename ouderbetrokkenheid.*

Competentiegericht begeleiden, coachen en beoordelen vraagt om andere contacten met leerlingen en hun ouders. Een aanbeveling uit het eerste ICK-project die geleid heeft tot een belangrijke doelstelling voor dit project.

Wat zijn de opbrengsten en reacties op dit gebied?

- Op de informatiebijeenkomsten voor de ouders is ongeveer 100% respons. Belangrijke factor daarbij is, dat we ook al vooruitblikken op de aansluiting naar het mbo. Ouders zijn daarin geïnteresseerd.
- Leerlingen kijken nu gericht naar wat ze van hun eigen leer- en ontwikkelingsproces vinden en kunnen dat op hun competenties benoemen.
- De leerlingen reageren positief op de competentiegerichte beoordeling. Zowel docent als leerling ervaren een ander contact met elkaar in vergelijking tot de periode dat er alleen punten werden gegeven. Leerlingen gaan ook anders tegen zichzelf aankijken en letten op andere dingen, zoals opruimen, samenwerken, hoe ze eruit zien, enz.
- De ICK-competentiebeschrijvingen geven de mogelijkheid om ontwikkelingen van de leerling handen en voeten te geven. Ook voor ouders gaat het over concreet benoembare zaken, bijvoorbeeld wassen van de overall, opruimen, zelfstandig werken. Ouders leggen gemakkelijker parallellen met de thuissituatie en zien ook daar mogelijkheden om sommige vaardigheden ook thuis meer te benadrukken. Ouders en school kunnen daarin samen optrekken.
- Insteek van het oefenen van de competenties is een levensechte situatie, bijvoorbeeld samenwerken met collega's in de werkplaats. Dat motiveert de leerlingen.
- Zowel ouders als de leerlingen zijn positief over deze wijze van beoordelen. Vooral de aandacht voor beroepshouding en hoe je als mens bent spreekt de ouders erg aan.
- Docenten ervaren een betere band met de ouders naar aanleiding van deze gesprekken. Dat uit zich in de kwantiteit (meer ouders naar school), maar ook in de kwaliteit (samen werken aan ontwikkeling van het kind).
- Ouders zijn over het algemeen ook blij als er in de kleinschaligheid van de vmbo-school in een warme relatie begeleiding wordt gegeven aan hun kind.
- Ouders zijn ook positief over de wijze van kijken naar hun kind: kijken wat hij wel kan en dat verder ontwikkelen.

7 Officiële STEM-beoordeling.

Het eerste ICK-project heeft een set van beoordelingsinstrumenten opgeleverd. Deze beoordelingsinstrumenten waren toentertijd de basis voor het competentiegericht beoordelen van één van de kerntaken van het kwalificatiedossier vmbo-Mobiliteit.

Ook zijn de toenmalig ontwikkelde beoordelingsinstrumenten voorgelegd aan de Stichting Examens Mobiliteitsbranche (STEM) en het CvE (voorheen CEVO). STEM heeft daarop een aantal adviezen uitgebracht die hebben geleid tot nadere aanpassingen en verbeteringen in de beoordelingsinstrumenten.

Inmiddels heeft ook het kwalificatiedossier vmbo-Mobiliteit een verbeterde versie. Dit was samen met de adviezen van STEM voor het platform vmbo-Mobiliteit meer dan voldoende aanleiding om de beoordelingsinstrumenten nog eens goed tegen het licht te houden. In samenwerking met het branche-exameninstituut IBKI zijn de instrumenten verder ontwikkeld en aangevuld in het kader van dit project.

Deze verbeterde exameninstrumenten zijn in juli 2010 wederom aangeboden aan CvE en STEM met de vraag of zij de verbeterde beoordelingsinstrumenten een goede wijze van beoordelen vinden op basis van het kwalificatiedossier vmbo-Mobiliteit. Goede examens in het vmbo bevorderen immers een goede doorstroom van vmbo en mbo.

Inmiddels heeft STEM daarover een reactie⁶ toegestuurd, waarvan wij hier de conclusie opnemen:

“Overall sluiten de beoordelingsinstrumenten van het platform vmbo-Mobiliteit al goed aan op standaard 3 (Het exameninstrument voldoet inhoudelijk aan de uitstroomseisen) en 4 (Het exameninstrument voldoet aan de toetstechnische eisen) van het Toezichtkader van de Inspectie van het Onderwijs en de werkwijze en detaillering binnen Stem. Er zijn een aantal aanbevelingen geformuleerd, die ervoor kunnen zorgen dat enkele ‘witte vlekken’ worden gevuld en dat er een optimale aansluiting wordt gecreëerd tussen vmbo en mbo.”

Op 26 november 2010 heeft een gesprek plaatsgevonden tussen Platform vmbo-Mobiliteit, de Stuurgroep van de ICK-projecten, een vertegenwoordiger van CvE en STEM voor nadere afstemming betreffende examinering van de vmbo-leerlingen in de toekomst .

Afgesproken is, dat het Platform Mobiliteit, CvE en STEM af en toe kortsluiten en elkaar op de hoogte houden van de ontwikkelingen betreffende de verhouding competentiegerichte kwalificaties en de eindtermen. Ook zijn er een aantal aanbevelingen gedaan:

- MBO wil afstemming met vmbo, dus daarom heeft STEM meegedaan in dit traject. Vanwege dit goede vmbo-voorbeeld zal in de nieuwsbrief van STEM aan alle MBO's worden opgenomen over dit initiatief en de materialen die er zijn.
- Competentiegericht beoordelen in het bedrijf dient nog verder te worden doorontwikkeld. De scholen die hiermee bezig zijn geweest hebben hierop nog ondersteuning nodig. Veel bedrijven zijn nog onbekend in hun rol als beoordelaar. Scholing voor onderwijs en bedrijven is hierbij noodzakelijk.
- Borging van cgl-examens en de wijze van afname verdient nog de volle aandacht.

⁶ Volledige reactie “Advies beoordelingsinstrumenten vmbo-Mobiliteit” d.d. 15 oktober 2010: zie bijlage

8 *Publicaties op de website van het platform Mobiliteit.*

Alle publicaties betreffende de projecten staan op de website van het Platform Mobiliteit onder 'Kwalificatiedossier'. www.platformmobiliteit.nl.

9 *Publicaties in vakbladen.*

Er is de afgelopen jaren meermalen gepubliceerd in 'De Praktijk Centraal'⁷, een informatiebulletin voor scholen en bedrijfsleven in de mobiliteitsbranche. Ook het jaarverslag⁸ van KPC Groep van 2009 besteedde aandacht aan deze projecten.

⁷ De artikelen in bijlage

⁸ Bijlage

5 CONCLUSIES

Naast de hiervoor beschreven opbrengsten, is aan de scholen gevraagd terug te kijken en een aantal conclusies met elkaar te trekken over deze opbrengsten en daarbij ook een aantal effecten van dit project te benoemen. Ook de voorhoedescholen en de stuurgroep van de ICK-projecten hebben zich gebogen over deze vraag. Het onderstaande is een weergave hiervan.

- Alle 18 scholen die zich hebben aangesloten bij het project zijn gestart met de uitvoering van het eigen schoolplan. De combinatie van vmbo-mbo-partners in het project blijft een hele krachtige.
Naast de groep scholen die in dit project participeren, zien we een toename in het aantal scholen (ruim 50) dat overgegaan is tot de aanschaf van ontwikkelde materialen voortkomend uit het eerste project, de methode Power On. Een deel van de scholen gebruikt deze methode in combinatie met de ICK producten. Alle participerende scholen aan dit project werken inmiddels met de beoordeling 'nieuwe stijl' voor de leerlingen in het derde leerjaar. Enkele scholen hebben er voor gekozen om competentiegericht leren en de daaraan gekoppelde wijze van beoordeling schoolbreed in te voeren.
- De ICK-projecten maken gezamenlijk een ontwikkeling door. In toenemende mate wordt er aandacht besteed en uitwerking gegeven aan een geïntegreerd leerplankader, het explicieter opnemen van reflecties in de opdrachten zelf, loopbaan-/keuzebegeleiding van de leerlingen, meer expliciete verbindingen met ROC en bedrijven.
- Het maken van verbindingen binnen en buiten de school wordt steeds belangrijker voor de vmbo-scholen. Dit vormt nog wel een wankel evenwicht en vraagt om meer stabilisering. Om dit een extra impuls te geven zijn er in dit project goede instrumenten gemaakt voor een beoordeling van de leerlingen in de BPV (beroepspraktijkvorming). Dit verbindt de bedrijven met de school in hun werkwijze en inhoudelijke beoordeling.
Het initiatief tot contact wordt veelal gelegd vanuit de docenten/school. Regelmatig contact met de bedrijven blijft belangrijk. Bedrijven denken vaak op korte termijn, zijn conjunctuur gevoelig. Afspraken met de bedrijven op schrift zijn niet altijd mogelijk; bedrijven zijn wel bereid om samen te werken maar schrikken vaak terug als formele bevestigingen gevraagd worden.
Vanuit de branche is steeds meer aandacht voor de rol van leermeesters. Zij worden getraind in competentiegericht opleiden/beoordelen.
Leermeesters zijn door ICK projecten wel beter op de hoogte van waar vmbo mee bezig is.
- Met name in het laatste project zijn reflectieopdrachten gemaakt die door de leerlingen uitgevoerd moeten worden in bedrijven en ROC, passend in de lijn van LOB. Zo hanteren vmbo-school en organisaties buiten hierin eenzelfde werkwijze en kunnen ze vanuit verschillende invalshoeken een bijdrage aan het keuzeproces van de leerlingen leveren. Deze opdrachten kunnen gemakkelijk getransformeerd worden naar andere onderwerpen die aangeboden worden in de afdeling Mobiliteit/Voertuigentechniek of in de andere techniekafdelingen.
- In relatie tot de doorstroom vmbo-mbo wordt de meerwaarde aangegeven van de ontwikkelde didactiek en pedagogiek in de ICK-projecten. De afstemming op elkaars taal, methode van werken en wijze van begeleiden en beoordelen verhoogt de motivatie van de leerlingen, zijn prestaties en werkt daarom mee aan vermindering van uitval.
- In de doorstroom vmbo-mbo valt of staat alles met een goed contact met het mbo. Het initiatief voor deze contacten moet vooral van het vmbo komen. Daar aandacht geven aan het goed overdragen van de leerling naar het vervolg onderwijs. Niet vanuit een positie als underdog maar vanuit een professionele houding: regie houden en initiatief nemen.

Proactief zorgen voor nazorg aan leerlingen en gebrand zijn op de terugkoppeling. De warme ontvangst zit bij het mbo.

De aanvraag van VM2 trajecten is bij een aantal scholen het directe gevolg van de ICK projecten. Daardoor zijn de contacten met het mbo verbeterd en dat gaf mogelijkheden voor VM2.

Gebruik maken van elkaars faciliteiten gaat goed zolang de financiële consequenties niet in beeld zijn. Mbo scholen gaan wel steeds vaker geld vragen voor gebruik van de faciliteiten. Voorlichting op en door mbo wordt steeds beter opgepakt. Mbo scholen komen ook kleinschalige voorlichting op het vmbo geven.

- De begeleidingsvaardigheden van de docenten hebben veel aandacht gekregen in scholingsbijeenkomsten die voor dat doel zijn georganiseerd. Er is daarin ook veel gefocust op de verschillende rollen van de docent, met name de coachende rol. Deze bijeenkomsten zijn goed geëvalueerd. Terug op de scholen ervaren veel docenten toch, dat ze snel weer vervallen in hun oude repertoire.
- De ICK-projecten werken integrerend binnen de hele school.
 - De genoemde competenties zijn ook mede vorm te geven door de avo-vakken van de school. Een aantal scholen heeft dat vanaf de start van het project opgenomen in hun eigen doelstellingen.
 - Door de aandacht op de doorstroom, die uitgaat van deze projecten, komt de hele verticale doorstroom in zicht; niet alleen naar mbo, maar ook naar de onderbouw van het vmbo. Zo is door bijvoorbeeld verticale roostering de knip tussen onderbouw en bovenbouw verdwenen of ontstaan er accentklassen of leergebieden reeds in de onderbouw.
 - Er is een effect van samenwerking in de bovenbouw zichtbaar: er ontstaan meer teams techniek, incl. avo.
 - Een aantal scholen heeft door de ingezette koers met de ICK-projecten een vm2-traject binnen kunnen halen. Dit levert assistentiemogelijkheden in de klas en dus meer ruimte voor voortgangsgesprekken met leerlingen.
- De projectaanpak en –begeleiding levert voor de docenten een bewuster koppeling naar de noodzaak van het incorporeren in de beleidscyclus van de school. Ze zijn zich bewust van de pdca-cyclus voor een goede implementatie.
- De ICK-projecten leveren de mogelijkheid voor een vergelijkbare uitrol naar andere techniekafdelingen.
- Het ontwikkelde implementatiemodel is een goed handvat voor het inrichten van implementatietrajecten op de scholen. Ervaring leert echter dat goede begeleiding van deze implementatie op de scholen voorwaarde is.
- De ICK-projecten leiden tot een bewustere keuze voor te hanteren methodes/modulen en de inrichting van het lokaal/techniekafdeling. De begeleiding en beoordeling van de werkprocessen in het werken aan ‘hele’ producten, die in competenties weergegeven zijn, hebben ertoe geleid, dat de praktijklokalen van vmbo en mbo de laatste jaren sterk zijn aangepast.
- Voor een goede implementatie van de ICK-projecten gelden een aantal succesfactoren, zoals door de scholen ervaren:
 - Externe begeleiding, zowel onderwijsinhoudelijk als procesmatig, bij het ontwikkelen van de visie van de school/sector techniek/afdeling Vt en implementatie en borging.
 - Kennisdelingsbijeenkomsten netwerk docenten.
 - Voortrekkers binnen de school en enthousiaste docenten die ervoor willen gaan.
 - De bouw van een nieuwe school is een goede katalysator om vernieuwingen zoals ICK tot stand te brengen.

- Crisis leerlingenaantallen maakt docententeam beweeglijk. Scholen moeten een antwoord geven op de krimp binnen techniek. Ook de afdeling Vt/Mobiliteit ondervindt daarvan de effecten. Binnen de Mobiliteit worden de oplossingen meer gezocht in profilering van kwaliteit met behulp van organisaties in de regio.
- ICK-implementatie heeft alleen kans van slagen binnen een brede inbedding in de school. Zonder die brede inbedding is de ontwikkeling een vreemde eend in de bijt.
- Praktijkervaringen en levensecht leren zijn van groot belang voor het leerproces van onze leerlingen. Leerlingen blijven gemotiveerd vanwege de praktische kant.
- Beter 1 of 2 speerpunten goed aanpakken, dan meer, die maar half gedaan worden. Ook beoordelingen langzaam opbouwen zowel voor de leerlingen als de docenten.
- Leerlingen gaan anders, dat wil zeggen meer bewuster tegen zichzelf aankijken.
- Positieve reacties van ouders op deze wijze van competentiegericht leren, begeleiden en beoordelen en hun betrokkenheid daarbij.
- Draagvlak en facilitering vanuit directie is fundamenteel.
- Van belang is professioneel handelen van docenten : zowel in het beleidsmatig uitzetten van beleid en uitvoering (pdca in de school), alsook de inhoudelijke vaardigheden om bv. competentiegericht te begeleiden en beoordelen.
- Tijd nemen voor eigen (wekelijkse) reflecties.
- Stel een beloningsweek/reflectieweek/trage week in voor leerlingen waarin ze nog kunnen toekomen aan eigen opdrachten, werken aan uitstroomprofielen, etc.
- Doordat docenten dichter op de begeleiding van de leerlingen zitten, vindt ook een snellere bijsturing plaats van het onderwijsleerproces van de leerlingen.
- Draagvlak breder dan 1 docent.
- Communicatie en afspraken nakomen op mbo.
- Samenwerken met een proactief MBO, waar ook medesturing van uitgaat.
- Op vmbo en mbo eenzelfde wijze van werken en beoordelen.
- Geen wij/zij, maar één docententeam vmbo-mbo samenwerkend.
- Bewuster zijn van rollen en taken van docenten, assistenten en instructies door (hogere) klasgenoten.
- Taakgerichte houding van de docenten.
- *Per school 1 successtory van een leerling*
- De project- en procesbegeleiding van dit project kenmerkte zich door een gerichtheid op integraliteit vanuit een gemeenschappelijk gevormde visie, waarbij in een betrekkelijk korte tijd veel praktische resultaten werden bereikt met een groot draagvlak. Dit werd door de scholen alsook door de stuurgroep als zeer positief en een grote meerwaarde beschouwd. De koppeling management-uitvoerders in de projectleiding van iedere school geeft in deze ook echte meerwaarde.
- De ICK-projecten zijn erin geslaagd een goede aansluiting vmbo-mbo te vinden in het kwalificatiedossier en het daarop ontwikkelde beoordelingsinstrumentarium.

6 AANBEVELINGEN

Hoewel de conclusies positief zijn en er duidelijk een opwaartse lijn te constateren is in de implementatie van de ICK-projecten, is het zeker zo, dat er ook nog werk aan de winkel is voor de toekomst. Implementatie van deze onderwijsinnovaties vraagt veel van het onderwijsveld en voor een goede borging zijn meerdere jaren nodig met een intensievere begeleiding. Een aantal aanbevelingen voor de toekomst kunnen dus nog wel gedaan worden:

- Schoolniveau: Zorg voor begrijpelijke informatie naar ouders, de beschrijving van de competenties is niet altijd geschikt voor alle ouders. Maak hierop een toelichting en/of geef andere informatie.
- Het vragen aan scholen om een voorbeeldfunctie te vervullen naar andere scholen heeft gewerkt. Door deze voorbeeldfunctie wordt het voor andere scholen tastbaarder wat er verwacht wordt en het maakt implementatie inzichtelijker. Bij het implementeren in de eigen school is op maat ondersteuning nodig. Het behoud van de mogelijke inzet van de opgebouwde expertise van de projectleiders van de voorhoedescholen is noodzakelijk in een professioneel begeleidings- en ondersteuningstraject van de scholen die de ICK-projecten verder willen implementeren.
- Netwerkbijeenkomsten blijven gebruiken om op thematische wijze ICK projecten en onderliggende thema's onder de aandacht te brengen. Extra scholing is onontbeerlijk om competentiegericht werken en beoordelen in de cultuur van de school te laten beklijven.
- Jaarlijks een managementbijeenkomst organiseren. Het blijft noodzakelijk, dat het management van de scholen doordrongen moet zijn en blijven van de noodzaak van het doorzetten van deze ontwikkelingen in relatie tot de beroepsgerichte programma's in de techniek. De ontwikkelingen in de afdeling Mobiliteit kunnen een positief effect hebben op de sector techniek binnen de vmbo-scholen. Daarom is het van belang de contacten met het management te blijven onderhouden. Het gaat om het inzichtelijk houden van de ontwikkelingen ook in de toekomst. Voor de verdere implementatie is een breedtestrategie nodig en zal ook de sturende rol van het management meer aangesproken dienen te worden.
- De ICK-projecten hebben een impuls gegeven aan competentiegericht leren in het vmbo. De entree is gemaakt. Het zou mooi zijn als we, in het kader van doorontwikkeling op kwaliteit, verdere winst zouden kunnen halen met het oog op validiteit, betrouwbaarheid en uitwisselbaarheid van de beoordelingsinstrumenten.

Ook de focus op de reflectievaardigheden zou verder doorontwikkeld moeten worden op onderscheidende factoren in het kader van de beoordeling van de leerlingen. De docenten hebben hiervoor nog veel scholing nodig.

De aanbevelingen van STEM zouden opgepakt moeten worden:

- Hoewel de beoordelingsinstrumenten van het platform vmbo-Mobiliteit de inhoud van het kwalificatiedossier goed aftoetsen (zo blijkt bij vergelijking), is een dergelijk verantwoordingsdocument niet aangetroffen. *Voor de verantwoording van de instrumenten richting de Inspectie is een dergelijk verantwoordingsdocument wel aan te bevelen.*
- *Voor vergelijkbaarheid in de detaillering van beoordeling is ons advies om ook de werkprocessen te beoordelen*, bijvoorbeeld door het aanbrengen van een extra kolom in de beoordelingsformulieren van de Proeve.
- Voor de Proeve geldt dat voor de beoordelaar inhoudelijk niet bekend is welke werkzaamheden niet concreet onder demontage- en reparatiewerkzaamheden (op het niveau van de opleiding) vallen. *Het is daarom aan te raden voor de organisator en de beoordelaar een lijst van werkzaamheden op te stellen die binnen het niveau van de opleiding vallen.*

- Ten aanzien van het scoringsvoorschrift (wanneer goed/fout) geldt dat de formulering op het beoordelingsformulier niet altijd even eenduidig is of iets voldoende of onvoldoende moet worden gescoord. *Eenzijds zou de omschrijving op het formulier verduidelijkt kunnen worden, door een duidelijkere norm in te voegen. Anderzijds zou hier in de voorbereiding van de beoordelaars goed aandacht aan besteed kunnen worden. Of – in het optimale geval - beide.*
- Ten aanzien van de lay-out geldt dat de ruimte voor de eindbeoordeling erg krap is. Vanwege de papierstroom is het logisch dat het aantal pagina's wordt beperkt. In dit geval leidt het ertoe dat er niet/ nauwelijks ruimte is voor de motivering van de beoordelaar. *Als het formulier wordt aangepast (bv. door uitbreiding van de werkprocessen), creëer dan ook meer ruimte voor de motivering van de beoordelaar.*

De gezamenlijk aanbevelingen van STEM en CvE zullen serieus moeten worden genomen.

- De professionalisering van de leraar speelt bij een goede implementatie een centrale rol. Scholing, toepassingen in zijn concrete onderwijspraktijk, reflecties daarop en verankering in zijn onderwijskundige handelen dienen intensiever en meer schoolnabij vorm te krijgen. Het werken in projecten is veel scholen vreemd. Professionalisering op dit gebied wordt door veel scholen als noodzakelijk ervaren. Vakinhoudelijke professionalisering van de docenten is voorwaarde voor een goede vakdeskundige begeleiding van de leerlingen in het keuzeprogramma.
- De resultaten van dit project mogen er zijn! Toch vallen er nog slagen te maken waar het gaat om scholen in deze opbrengstgericht te leren leren en werken. Het gaat er daarbij om, dat scholen doelbewust resultaten meten, interventies oppakken en daarna nagaan of deze interventies ook voldoende effecten hebben, zowel naar het mbo als naar het bedrijfsleven toe.
- Samenwerking in de regio organiseren. Door samenwerking kun je zaken met een aantal scholen regelen/oppakken . Bovendien is meer focus op kwaliteit mogelijk.
- Implementatie van een nieuw onderwijsproject in het bestaande curriculum is geen kleinigheid. Het is van belang te kiezen voor een leerplankundige aanpak. Het spinnenweb met het werkblad en het stappenplan bieden hiervoor handige instrumenten. Hoe succesvol de onderwijsvernieuwing zal zijn is echter ook afhankelijk van het enthousiasme van de scholen zelf om door te zetten!
- De ervaring heeft geleerd dat de wijze waarop het platform vmbo-Mobiliteit de aansluiting vmbo-mbo heeft opgepakt in de onderwijspraktijk en in het bedrijfsleven écht werkt. Vmbo en mbo spreken dezelfde taal doordat er gewerkt wordt met één en dezelfde competentietaal (SHL). Deze schat van ervaring kan uitstekend worden ingezet om het (onderzoek naar) kern- en keuzeprogramma's in de techniek volgens een vergelijkbaar concept invulling te geven.

7 TOT SLOT

Meer dan de helft van alle vmbo-scholen zijn in beweging gekomen door gerichte implementatieactiviteiten naar aanleiding van het competentiegerichte vmbo-kwalificatiedossier Mobiliteit. Wij zijn er trots op, dat zoveel scholen met een Mobiliteitsafdeling hun leerlingen meer recht doen door echt werk te maken van een goede doorstroom, meer praktijkervaringen te realiseren in de bedrijven, beter te bedienen bij hun oriëntatie op hun toekomstige loopbaan in een context van intensievere begeleiding. Hartelijk dank aan alle docenten die hier enthousiast hun schouders onder hebben gezet. We spreken de wens uit, dat deze beweging wordt vastgehouden in een toekomst bestendige uitwerking.

De projectorganisatie kende een sterke formule. Allereerst een deskundige en constante Stuurgroep vanaf de allereerste start, die de projectleiding voorzag van de juiste vragen en richtinggevers voor de toekomst. Het zoeken naar draagvlak, oog voor verbindingen, maar ook het op tijd leveren van de opbrengsten per project stonden iedere stuurgroepvergadering centraal.

Door de reeks van projecten hebben de ICK-projecten bij de eerste tranche projectscholen veel implementatie-expertise opgeleverd. In alle ICK-projecten hebben zij actief geparticipeerd en ze hebben doorontwikkeld in hun eigen scholen. Hun ervaringen en deskundigheid zijn consequent ingezet bij alle vervolprojecten. Alle scholen hebben daar dankbaar gebruik van gemaakt. Een prachtige en zeer werkbare formule. Mede dankzij de inzet van deze pilotscholen zijn we zover gekomen!

De ICK-projecten zijn mede tot stand gekomen dankzij de samenwerking en de deskundige inbreng van Innovam, VOC, SLO en KPC Groep. Vakdeskundigheid werd daarmee verbonden aan een integraal onderwijs- en leerplankader. Deze partners brachten de inhoudelijke kwaliteit van deze projecten op een hoog peil. Ook aan hen daarvoor veel dank !

Tenslotte heeft het succes van de projecten ook te maken met de projectleiding, die door KPC Groep werd geleverd. De gedreven, resultaatgerichte en nauwgezette projectleiding met veel oog voor de processen, die zich in de verschillende projecten afspeelden, vormde de verbindende factor .

Er is veel gebeurd en hard gewerkt, met mooie producten op de plank en veel scholen ermee aan de slag. Toch zijn we er nog niet! De aanbevelingen bij dit project laten zien, dat er nog volop werk aan de winkel is. Een klein stukje daarvan kan opgenomen worden door het Platform Mobiliteit. Ook de scholen zullen zelf keuzes moeten blijven maken om de innovaties vorm te blijven geven en hun docenten te professionaliseren. Maar er blijven een paar majeure onderwerpen over, die alleen tot stand kunnen komen, als de landelijke organisaties en OCW hun handen ineen slaan. Met het oog op een goede toekomst van het (techniek)vmbo gaan wij daarover graag verder het gesprek aan.

8 OPBRENGSTEN INSTRUMENTEN